

**RUXANDRA LUCIA ȘOPTERAN (STRETE)
"Petru Maior" University of Târgu-Mureș**

***I.D. SÂRBU'S BIOGRAPHY UNDER THE SIGN OF THE NATIONAL COUNCIL
FOR THE STUDY OF SECURITATE ARCHIVES (CNSAS)***

Abstract: For a period of fifteen years I.D. Sîrbu published his works under different code names so that he could hide his real identity. He wrote thoroughly even though most of his plays and novels were refused by the censorship of those times. In 1989 he decided to write his memories, in the form of a dialogue in order to underline one of his major qualities, which is the orality.

Keywords: code names, identity, censorship, memories, orality.

Există la Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității patru mari dosare Sîrbu numerotate generic I5265 la care erau adăugate, cu numere romane, I,II,III, IV.În mare, ele urmăresc viața lui Sîrbu de la iesirea din detenție până în momentul în care este îngropat la Cimitirul Sineasca din Craiova la 19 septembrie 1989. La acea dată, locotentul Andreias Ion raportează Serviciului I al Inspectoratului Dolj al Ministerului deInterne/Securitate că a fost prezent la funerariile scriitorului si Stefan Augustin Doinas a evocat activitatea defunctului. Ofițerul socoteste că „următoarele aspecte au fost reținute ca prezentând interes”: defunctul a fost un fiu de muncitor care a „fost preocupat în permanență a reda realitățile vieții cotidiene în creația lui”, avut o viață contradictorie si că „tocmai de aceea, scrisorile rămase vor limpezi acest lucru”.

În această perioadă de peste un sfert de veac (1963-1989) Sîrbu i-au fost atribuite patru nume de cod prin care Securitatea ascundea, în documentele oficiale, identitatea reală a scriitorului: „Serbănescu”, „Ursu”, „Sîrbulescu”si „Suru”. Majoritatea delatorilor au fost din Craiova dar si din localitățile în care Sîrbu se deplasa. Din Petrosani informa Securitatea sursa „Silviu Oproiu” care, la 15 aprilie 1976, relatea ceea ce spunea Sîrbu în curtea Teatrului de Stat Valea Jiului din Petrosani; „Că dacă e vorba de închisoare, asta si vreau, să mă bage la închisoare că spun adevărul. Nu le convine adevărul? Stiu că mă suspectează dar eu sunt inofensiv, gura e de mine. Doar atunci când scriu...” „Sursa” oftează: „Aia e rău, că scrii! Si din scris ies toate relele!” Sîrbu face o premoniție ce se va dovedi adevărată: „Tot ce am scris nu o să citeascănimeni decât după moartea mea. Eu nu înțeleg de ce trebuie să turbeze sute de oameni pentru că eu, I. D. Sîrbu, vreau să nu mă las călcat în picioare si spun adevărul...” Dosarele conțin note informative, rezoluții ale ofițerilor de securitate, cereri de instalare a aparatului de interceptare, cereri de prelungire ale mandatelor obținute, redarea convorbirilor înregistrate, copii după scrisori interceptate, reținute sau repuse în circuit după fotocopiere, corespondența oficială între inspectoratele județene de Securitate în care erau semnalate deplasările scriitorului, rezumate ale scrisorilor în care erau reținute doar date concrete privind intențiile de deplasare si de apelare a forurilor de conducere ale Uniunii Scriitorilor, ale partidului sau ale culturii si educației socialiste, planuri de măsuri, redactate minuțios pentru lămurirea si influențarea obiectivului, solicitări adresate miliției pentru identificarea persoanelor care intrau în contact cu scriitorul, a vecinilor si solicitări ulterioare de urmărire, dacă prezentau interes operativ. Memoriile proiectate si “încremenite în proiect”. La începutul anului 1989, scriitorul e ferm hotărât să-si scrie memoriile. Este entuziasmat de idee si pentru

că eseul nu i se pare abordarea cea mai potrivită, varianta cea mai la îndemână îi pare scrierea lor sub forma unor dialoguri. Îi scrie, în acest sens, editoarei sale, Maria Graciov: „Capul îmi vâjâie de idei, proiecte. Doresc mult să scriu un volum de eseuri dar politologul din mine nu se împacă cu memoria mea autobiografică. Ce ai zice de un volum de dialoguri (eu și un imaginar reporter tânăr vorbind despre Petrița, Război, Filosofie, Blaga, Ilegalitate, Puscărie, Craiova etc)? Peste trei săptămâni încrederea că va putea duce proiectul la bun sfârșit începe să se clatine. Acum e reticent pentru că nu știe dacă boala va recidiva sau nu. Îi e teamă că ireparabilul se va produce și va duce cu el, fără a lăsa urme palpabile, fantastica și memoria și istorie: „Anul acesta dacă sănătatea îmi va permite, simt în gură o coadă de șarpe, mă tem că nu a fost scos totul - deci, dacă voi avea condițiile necesare, îmi voi scrie primul volum din Memoriile mele. Vesele. Ieri am terminat un lung interviu despre Blaga, mi se cere un altul despre Valea Jiului, prietenii mei de aici se tem să nu duc în mormânt fantastica mea memorie și istorie”. La jumătatea lunii martie îi scrie, într-o bună stare de spirit, unei vechi prietene din Germania, Mariana Sora. Îi vorbește de talentul său oral și despre iminentele Memorii. Observăm că scriitorul a rămas tot la ideea că modalitatea de a dialoga cu cineva ar fi cea mai potrivită pentru că i-ar fi pus în evidență care o mare calitate: oralitatea. Dialogul i-ar fi stimulat și acea calitate maitresse a scriitorului petrilean: capacitatea de a povesti captivant. „Dar voi începe a povesti dialecticele noastre întâlniri. Mă întorc la talentul meu original, cel oral, fiindcă sunt și rămân un povestitor: copilăria, armata, războiul, soția, soțul, colonia au fost orizonturi în care m-am format, aflând înainte de a începe să citesc și să studiez mai totul despre Lume, Viață, Oameni...” Argumentul pentru a-și convinge partenerul de dialog epistolar că ceea ce povesteste e de interes major e și faptul că cineva poate străbate mări și țări pentru a-l asculta: „Imi vine o prietenă din Israel nu pentru conversații sau discuții ci... ca să mai povestim”. Scriitorul îi promite editoarei sale Maria Graciov că luni, 11 aprilie 1989, va începe volumul său de memorii lăsând deoparte orice alt proiect literar. Povestea lui e rezumată de d-na Graciov în articolul său intitulat Sîrbu de la Craiova din Caiete critice: „La începutul lui septembrie 1988, după apariția acestui grațios roman pentru copii, Editura Cartea Românească a fost invitată, alături de altele, la un salon al cărții, deschis la Băile Herculane. M-au ales să prezint, însoțită de autor, Dansul ursului. Au avut loc două sau trei întâlniri cu cititorii, în care Gary s-a depășit pe sine în vervă și spirit. Colegii de la editurile Facla, Eminescu și Dacia, care au asistat la aceste întâlniri au descoperit cu uimire statura intelectuală și farmecul fără egal al unei personalități pur și simplu cuceritoare... Ne-am despărțit, promițându-ne să ne vedem în cel mult o lună, ca să lucrăm la cele două cărți de memorii. În noiembrie am primit o foarte lapidară scrisoare, în care-mi spunea că se simte dator să-mi aducă la cunoștință că proiectele noastre trebuie amânate sine die, întrucât i s-a diagnosticat o formă de cancer în gât și va fi nevoit să se opereze. M-am dus, totuși, la Craiova după ce a fost operat. Era încă puternic, lupta cu boala, dar era un chin să se hrănească, să se spele, să vorbească - totul. M-am oferit să merg de două ori pe lună la Craiova și să-mi dicteze, urmând ca eu să pun la punct manuscrisul și el să-i dea o ultimă lectură pentru bun de cules. Întâi a acceptat, dar după o săptămână m-a anunțat că renunță. Am dat iarăși o fugă să-l văd. Nu-mi venea să cred că boala făcuse asemenea ravagii într-un timp atât de scurt. Mi-a vorbit, parcă lăsându-mi un legat, de o serie de articole publicate în timpul războiului în revista Țara și semnate de el sub un pseudonim. Întâmplător, pseudonimul a coincis cu numele real al unui profesor care, arestat, a admis sub tortură că el este autorul lor. Să restabilesc eu cum stau lucrurile, că el, Gary, nu mai are timp. Apoi, când Lizi a ieșit din cameră, m-a rugat să-i procur stricnină, să nu-l las în umiliința bolii. Nu am avut tăria să-i promit. La plecare mi-a cerut să nu-l mai caut”. Primele capitole din primul volum s-ar fi referit la Casa, Mama, Tata, Blaga, Partidul, Colegii, Universitatea etc. Puscăria și Craiova (exilul penal) urma să formeze substanța unui al doilea volum. Securitatea vrea să intensifice, din acest motiv, munca de influențare a Obiectivului “SURU”. Ea considera că, la

fel ca si în munca lor, nici Scriitorul nu ar trebui să lase, urme palpabile ale trecerii sale prin viață. Din păcate, pentru Sîrbu acest generos proiect literar nu a putut fi dus la îndeplinire. Scriitorul era foarte bolnav si prea aproape de „Otopenii de Dincolo” pentru ca memorialistul să mai poată fi luat, cu seriozitate, în discuție. De altfel, așa cum rezultă din textul reprodus mai sus, Sîrbu îi cere, în mod expres, editoarei sale să nu îl mai caute si să nu mai deschidă acest subiect. În februarie 1989, într-o scrisoare adresată familiei dr. Steiner din America si interceptată, de vigilenta Securitate, Sîrbu revine la obsesia sa literară: memoriile sale. El crede că ar putea face un schimb de povestiri drolatice cu cei care au trăit în Valea dar au părăsit-o. la timp, alegând brava Lume nouă. “Nu mie frică de Moarte, ca dramaturg am ucis mulți oameni în piesele mele dar ich furchte das Sterben, mi-e groază de murire, de lunga agonie, de mizeria unei destrămări în rate mici. Dar fiindcă am două-trei cărți importante de scris, lupt pentru fiecare zi în care pot lucra normal; îmi lipsesc 17 ani la inventar, am iesit (spre marele meu noroc si divină inspirație) la pensie, în 1973, abia în anii acestia de amurg am reusit să mă adun, să scriu, să fiu ceea ce am fost întotdeauna, dar...” Acestea sunt motivele pentru care prezenta lucrare a încercat să abordeze, pe larg, tocmai acele subiecte si capitole pe care scriitorul nu a mai reusit să le astearnă pe hârtie. Poate că unele abordări ar putea să pară excesive în economia lucrării dar noianul de informații obținute din arhiva C.N.S.A.S. ar fi fost păcat să nu fie valorificat la maximum. De asemenea, am considerat oportun ca descrierea Casei natale să fie completată cu informații absolut necesare asupra matricei natale (Valea Jiului, ca loc de graniță între Imperiu si Țară, Petrila, Colonia, Mina etc). La fel, ni s-a părut necesar ca vorbind despre tatăl scriitorului, să insistăm asupra activității lui sindicale, descriind pe larg un contract de muncă exemplar semnat de administrație cu lucrătorii din industria minieră. Contractul are o precizie de ceas elvețian si o descriere în amănunt, de inspirație tipic nemțească, a tuturor situațiilor care s-ar putea ivi între cele două părți în procesul muncii în subteran.

Pentru a înțelege exact care sunt rădăcinile săle pe filiera maternă am procedat la odесcriere a locurilor unde împărăteasa Maria Tereza i-a asezat pe colonistii veniți din Boemia. Puscăria părea, inițial, un subiect greu de abordat dar parcurgerea literaturii de inspirație carcerală ne-a fost de mare folos pentru a înțelege așa cum se cuvine infernul puscăriilor comuniste. Marii săi prieteni (dascăli, cerchisti, colegi) au fost, din nefericire, „obiective” urmărite, cu asiduitate, de Securitate. Am găsit în arhiva C.N.S.A.S. o seamă de note informative care îi vizau pe toți acesti intelectuali care s-u opus comunizării. Înainte de a muri, Sîrbu ar vrea să nu se piardă, odată cu dispariția sa fizică, fantástica sa memorie si istorie. Lucrarea noastră încearcă să recupereze, cu mijloacele istoriei literare, ceea ce scriitorul nu a mai apucat să scrie cu mâna sa. La douăzeci de ani dela moartea lui Sîrbu, contemporani mai norocosi i-au supraviețuit. Ei au fost martorii care, împreună cu documentele consultate, au constituit niste imaginare piese de puzzle cu care am încercat să recompunem întregul. A fost o încercare extrem de laborioasă dar, ca să folosim un cuvânt-cheie dintr-o epocă apusă, mobilizatoare. Ce a iesit sperăm să fie în spiritul epitafului scris de Sîrbu în 1971, într-o vreme când sfârșitul lui era, undeva, foarte departe.... Cu cinci luni înaintea sfârșitului pe care, deocamdată, nu îl întrezărea deloc, Sîrbu pare ferm hotărât să astearnă pe hârtie amintirile esențiale ale vieții sale. Nu mai vorbește nimic de dialogul pe care i-l propusese editoarei sale la începutul anului. Acum ia totul pe cont propriu. La mijlocul lunii aprilie 1989 scriitorul crede că sfârșitul său e, încă, undeva departe. Nu a intrat în faza finală a bolii si e convins că mai are de scris si că mai are timp să scrie cel puțin două volume de memorii. Prietenului si fostului său concitadin Lucian Giurchescu i se confesează, spunându-i că are, deja, un contract ferm cu o mare editură românească pentru apariția lor. Contractul de care vorbește nu exista ci a fost vorba doar un dialog epistolar (evocat anterior) cu editoarea Maria Graciov în care era întrevăzută si posibilitatea unei colaborări pentru scrierea Memoriilor sub forma unor covorbiri. „Starea asta de pândă si asteptare va dura încă

multe luni; dureri am dar, deocamdată, metastaza pare să întârzie. Drogul speranței mă încercă, totuși; încep să mă uit cu dragoste la masina de scris care mă asteaptă. Avem, încă, cinci cărți de scris, din care două volume de memorii și un volum de teatru literar, sunt imperativ-categorice.... Am contract cu Editura Cartea Românească pentru un volum de Memorii.... Acord lungi audiențe amintirilor mele... mă întorc cu emoție și recunoștință în Colonia Petrila și la Liceul din Petrosani”. În luna următoare, aflăm că încă se mai pregătește pentru a începe Memoriile. Își caută alibiuri pentru că nu poate începe redactarea lor. Îi lipsesc, de pildă, câteva considerente despre noii săi concitadini. Din păcate, mai are de trăit doar patru luni: „Lui Regman, în urmă cu 2-3 ani, i-am trimis, sub formă de lungă scrisoare, câteva considerente despre olteni și Oltenia; originalul l-am pierdut, acum îmi pregătesc memoriile...am nevoie de acele pagini”. Memoriile sale, anunțate a fi când vesele când triste, ar fi fost foarte probabil, după ceea ce a consemnat Sîrbu despre perioada istorică traversată, niste scrieri politice. Securitatea nu-si făcea griji din această pricină. Ea stia că sfârșitul „Obiectivului” e aproape și că Memoriile nu vor mai fi scrise niciodată. „Copiii se nasc politic, se hrănesc politic. La grădiniță învață să recite politic, să se joace politic. Școala e în întregime politică, aerul, hrana, buletinul, medicamentul etc. Totul și toate sunt politice. Eu însumi nu mă mai pot defini ca fiind un fel de Iacob idiot, care toată viața, nu am avut altceva mai bun de făcut decât să mă lupt cu acest înger degradat, care ar fi politica lumii în care au trăit Hitler și Stalin. Ea rezumă destinul generației noastre...” Cele de mai sus se regăsesc în nota nr. 0014693 din 11 mai 1989. La finalul acestei note, Securitatea notează că starea sănătății lui „Suru” se înrăutățește.

Scrisoarea în care se plânge că Regman i-ar fi rătăcit paginile în care făcea câteva considerente despre olteni și Oltenia e relevantă pentru ceea ce îi lipsea pentru redactarea lor. Cercetarea noastră și-a propus să identifice acele documente care ar fi putut sta la baza unor redatări exacte a timpurilor pe care le-a străbătut și a locurilor care și-au pus amprenta asupra omului. Memoriile sunt, spre deosebire de jurnale, scrieri aproximative. Memoria îți poate juca feste și de multe ori această modalitate de a evoca un timp și un loc nu este credibilă. În plus, știind deznodământul fiecărei acțiuni întreprinse dai naștere, pe nesimțite, unui eu atoateștiutor. „V-am spus eu că lucrurile se vor petrece așa cum am prevăzut?” poate o fi un laitmotiv al unor relatări total neinteresante și relativ mincinoase.

Ideea noastră de a discuta, pe baza unor documente de arhivă, despre capitolele care urmau să constituie materia vie a două volume de Memorii (Casa, Mama, Tata, Blaga, Partid, Colegi, Universitate, anii obsedaților, Valea Jiului, Puscărie și Craiova-exilul penal) ni s-a părut o reparație morală vizavi de Scriitor și de Opera pe care nu a mai apucat să o scrie. Reconstituirea unei vieți este o operație ce trebuie să țină cont de timpul fizic scurt care ne e dat fiecăruia. Dispariția martorilor e resimțită dramatic de orice cercetător al vieții omului cu care aceștia au fost contemporani. De aceea ni s-a părut imperativă ca, la două decenii de la plecarea scriitorului spre „Otopeni de dincolo”, să refacem, în primul rând, firul vieții lui și, abia apoi, să despăcim firul în patru al Operei.

Pentru orice operă care se respectă proba timpului este esențială. Pentru a reconstitui biografia unui scriitor lucrurile stau diferit. Cu cât esti mai aproape de subiect, din punct de vedere temporal, cu atât rezultatele sunt mai spectaculoase. Cu Opera scriitorului, lucrurile stau exact pe dos: Timpul lucrează în favoarea lui. Sîrbu a scris, toată viața, în contratimp cu Istoria. „Toate nuvelele și piesele de teatru pe care le-am scris în anii aceia, mi-au apărut, în volume, după 1968”, constată, cu amărăciune, Sîrbu în anul 1989. El invocă o maximă latină („Difficile fuit satiram non scribere”) care rezumă, în bună măsură, filosofia sa scriitoricească. Dificil a fost să satirizezi nu să scrii. Într-adevăr. Dar, din păcate, dacă se conduce după acest principiu, scriitorul pune în prim plan dezvăluirile deranjante pentru timpul respectiv și lasă, în plan secund, chestiunile estetice.

El vrea să anunțe, primul, că împăratul este gol și lumea să ia, degrabă, măsurile care se impun. Scriitorul de acest tip preia, în chip involuntar, locul unui gazetar ideal, mereu pe fază și aflat, întotdeauna, în slujba mulțimii. Cum gazetarul epocii trecute nu ataca subiectele sensibile decât cu voie de la cenzură era mereu, pe piața neagră, un surplus de informație explozivă care nu era valorificat oficial. Sîrbu scrie curajos asumându-și un decalaj temporar de circa două decenii. Partea proastă a acestei abordări curajoase (eu scriu nu cum nu s-a mai scris ci scriu ce nu s-a scris) e că, între timp, adevărurile subversive devin locuri comune. Despre ororile lui Stalin vorbește Hrusciiov, despre Hrusciiov vorbește - de rău - Brejnev, despre Brejnev - Andropov, despre Andropov - Cernenko iar despre toți - Gorbaciov. Morțile survenite la Kremlin nu au avut, în regimul comunist, o succesiune, cât de cât, previzibilă. Domniile rosii au fost la început lungi iar, spre sfârșit, scurte. Sîrbu a așteptat, cu tenacitate, să vină și vremeascrierilor sale subversive. A făcut puscărie (și) pentru o piesă care povestea despre nenorocirile aduse de o societate sovieto-română de exploatare a cărbunelui din Valea Jiului.

Inițial au citit-o, în cerc extrem de restrâns, de Blaga, Rusu, Breazu, Agârbiceanu, Ladea, Eta Boeriu și Eugen Todoran. După iesirea din închisoare a rescris-o, schimbându-i titlu (SOVROM Cărbune a devenit Frunze care ard) și mutând acțiunea, printr-o regresietemporală, în 1941. Motivul este simplu: în acel timp, se mai putea vorbi, încă, de o grevă... Piesa nu mai rupe gura târgului pentru că, despre Sovromcărbune, a apucat să se pronunțe critic și Partidul Comunist prin vocea autorizată a tovarășului Ilie Verdeț.

În timpul comunismului, dezvoltările de acest tip s-au dovedit eficiente pentru autorii lor, doar dacă lucrările respective erau scoase peste graniță iar editurile occidentale le publicau în mod operativ. Asta însemna că opinia publică occidentală putea lua atitudine și scriitorul putea simți, cât de cât, că nu este singur. El se putea socoti protejat (și privilegiat) de atenția pe care i-o acordau mijloacele de informare în masă din Vest. În aceste cazuri, prima nu atât valoarea literară a operei ci curajul cu care erau dezvoltate adevărurile bine ascunse ale sistemului totalitar. Occidentul aprecia și căuta mai ales argumentele care puteau submina sistemul comunist și nu modul în care erau făcute publice. Cărțile de acest tip trebuiau să se adreseze unui public cât mai larg care nu pune mare preț pe literaturizare. Încercarea lui Sîrbu de a trimite la Paris piesa Sovromcărbune esuează lamentabil. Cei care află de piesă sunt securistii. Acestia, fără să aibă la dosarul cauzei, piesa încriminată, condamnă exemplar pe autorul unei piese invocate Sovromcărbune era o piesă necitită, nejuțată ci doar citată de martorii acuzării.

Cu toate că receptarea critică a operei sale înainte de 1989 îi dădea dreptul doar la o poziție subalternă în cadrul Cercului literar de la Sibiu, Sîrbu era convins că posteritatea îi face dreptate. La 17 septembrie 1987, el își scrisese, deja, majoritatea operei de sertar. În aceea zi, el se hotărăște să-i adreseze, din Craiova, vărului său Edmund Pollak o „scrisoare de destin”. Sîrbu scrie astfel o scrisoare-testament, care printr-un hazard bizar, e datată chiar în ziua în care, peste doi ani, va muri. E o scrisoare dramatică străbătută de fiorul lumii de Dincolo: „Dacă mor mâine, acestea ar fi operele mele postume: mă înscriu astfel pe linia Stanca Radu, Blaga, Eta Boeriu, Cotrus - și a altor prieteni care au apărut mai ales după ce au dispărut.” Cele patru opere pe care contează Sîrbu sunt romanele *Adio, Europa!*, *Lupul și Catedrala*, *Dansul ursului Buru* și *Exerciții-le de luciditate* (care vor deveni, postum, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*). El îi descrie, pe rând, d-lui Pollak, operele pe care le-a scris muncind „ca un rob la galere”. Despre *Adio, Europa!* (titlu francez ironic: *La condition roumaine*) spune că e un roman de 1.000 de pagini destinat Occidentului. „Nu l-am arătat nimănui, nu e pentru colegii mei fricosi și prudenți la maximum. Încercările mele, tatonările mele discrete șiperate de a-l trimite „dincolo” au esuat; trăiesc în fundul unei gropi de sobolan, nu am nici o posibilitate, nici o relație, nici o speranță că îl voi putea trimite. Cred că

acest roman e mai bun (sau aproape la fel de bun) decât scrierile unor celebri rusi sau polonezi, în aceeasi

situație cu mine. Doar că e foarte românesc, foarte actual, începe ridicol și sfârșește tragic. O sinteză. Un țipăt inteligent, o febră yalta, halucinație și moarte, adevăr și acuzare. L-am terminat în 1985, toamna”.

Al doilea roman la care face referire Sîrbu e Lupul și Catedrala. Acesta a fost scris în anul 1986 și predat, în același an, editurii Cartea Românească. „S-a bucurat de un refuz categoric, la înalt nivel. Romanul acesta ar putea apare oriunde în altă țară socialistă, chiar și în Rusia. Chiar și la noi, acum zece, cincisprezece ani. Astăzi, nu!” Romanul a circulat, în manuscris, printre prieteni și a fost extrem de elogiat: „Nu îți pot spune ce elogii am primit, dar poate că mă înșel: publicul și posteritatea sunt adevărații judecători ai unei opere despre astăzi, exact la public nu am acces iar de posteritate sunt lipsit”.

În 1987, scriitorul a lucrat la un roman care voia neaparat „să meargă, să treacă” de furcile caudine ale cenzurii comuniste. El și l-a subintitulat „roman pentru copii și bunici” și voia să-l vadă cât mai repede în librării. Avea nevoie de public și de bani. Simțea că, scriind doar pentru sertar, îi rugineste și îi piere numele. Romanul e conceput în intervalul februarie-august 1987, perioadă în care Sîrbu a stat câte opt ore la masa de scris. Lucru a fost extenuant și pentru că afară erau niste călduri infernale. A ieșit un roman de 320 de pagini intitulat Dansul ursului Buru. După părerea scriitorului Dansul... era „un roman inițiativ, grav și plin de simboluri”. L-a predat, inițial, la editura Scrisul Românesc din Craiova. De acolo nu i-a parvenit decât „o tăcere polară” iar pe stradă era ocolit ca un ciumat, ca un om care ar fi comis o spargere sau ar fi înfăptuit o crimă. „Nu mă mir - zice scriitorul - Soarele B a fost obiectul unei analize la nivel Dulea, a fost declarat o rusine, o porcărie, redacția care m-a tipărit a primit un vot de blam”.

Soarele B putea, însă, apărea, fără probleme, în Uniunea Sovietică și Cehoslovacia. Cu toate acestea, autorul nu vrea să se laude cu aceste succese literare externe pentru a nu atrage, inutil, atenția asupra unei cărți apărute cu mare greutate în țară. La Craiova simte că nu va avea nici un succes pentru că „fricosii din Craiova se uită cu lupa la fiecare cuvânt din romanul meu: voi fi amânat, dus cu vorba, fiert în oală seacă. Nervi și disperare neputincioasă”. Unica soluție e retragerea manuscrisului de la Craiova. Lizica Sîrbu are această ingrată misiune. Finalmente, Ursul apare la București cu largul concurs al editoarei sale, Maria Graciov. Pe lângă aceste trei romane, Sîrbu a transcris cinci caiete groase care cuprindeau circa 400-500 de pagini sub forma unor glosse sau microeseuri ce îi păreau a fi „firimituri de la masa săracului”. În toamna anului 1987, Sîrbu se pregătea să le treacă pe curat și să le dea o formă definitivă. Glossele vor deveni, în formă finală, Jurnalul unui jurnalist fără jurnal.

„Adun de 15 ani vechile, bătrânești povești ale minerilor din Valea Jiului”, îi scrie Sîrbu, la ieșirea din închisoare, lui Ion Brad. “Am făcut filosofia culturii pe vremuri, știu ce este folclorul, știu ce este un mit. Aceste povești, unele vechi de peste 1.000 de ani, sunt aproape mituri. Îmi dau seama de valoarea lor etnografică, culturală. În fond, cred eu, există doar trei ocupații care au dreptul, deocamdată, să se considere) ontologice, globale, deci creatoare de cultură proprie: agricultura, marinăritul...și mineritul (fiecare fiind legat de condițiile materiale specifice ale unui anumite peisaj și formă de lucru). Folclorul țărănesc e cunoscut al saga-urilor marinărești, la fel; eu am adunat de la bătrâni, de la babe, vreo 30 de vechi mituri mineresti. Reflectă o lume, o gândire, un „orizont stilistic” ar zice Blaga. Le port în traistă (ca Sincai, cronica sa) de zece ani. O parte din ele am încercat să le strecur în volumul Povestiri petrilene care-l am la Edit(ura). Tin(eretului). Nici acela nu a apărut. Și acum zic: Un fiu de miner vrea să scrie despre mineri, într-un regim bazat pe dreptatea lor... Nu se poate, nu se poate să fie posibil. Ar fi tragic și ridicol”.

Mutatis mutandis, si Sîrbu devine un mare scriitor abia după ce intră, spiritual vorbind, în îmbrășisarea Marelui Frate. Plecarea lui, impusă de împrejurările tulburi alevremurilor, din Genopolis la Isarlâk îi dă prilejul de a scrie ca dintr-un exil. Acolo limba oficială e cea a perfectului simplu. Scriind cu verbe conjugate la perfectul compus, el pare a fi un scriitor ce apelează, ca si Antioh Cantemir, la o limbă străină. În timpuri tulburi, rolurile se pot, foarte usor, inversa. Cei doi eroi ai absurdului socialist, imperativul director politic si intransigentul asistent universitar Sîrbu se revăd în 1957 pe vremea când era redactor la revista Teatrul. „El era după câțiva ani de puscărie - eu eram înaintea câtorva ani de puscărie”. Cel vinovat i-a plâns pe umăr, mărturisindu-i că, după infernul puscăriei, a trecut, cu arme si bagaje, de partea lui Hegel. „L-am înțeles, îmi era milă de el. Călăul este, si el, o victimă”.

Din 1967 si până la 1987, într-un interval de 20 de ani, a scris 17 piese de teatru: Arca Bunei Speranțe, Iarna Lupului cenusiu, La o piatră de hotar, Frunze care ard, Covoroltenesc, Simion cel Drept, A doua față a medaliei, Amurgul acela violet, Rapsodie transilvană, Catrafusele, Legenda Naiului, Singurătatea mierlei, toamna, Sâmbăta amăgirilor, Bieții comediantși, Dacia 1301, Plautus si fanfaronii si Pragul albastru. O parte din aceste piese au fost strânse în volumele Teatru (1976), Arca bunei speranțe (1982) si Bieții comediantși (1985). „Eu cred că o nuvelă e mai aproape de teatru si romanul e mai aproape de film. dar strucura teatrului mi se pare diferită si de nuvelă si de roman. Teatrul e miscare, conflict. În stare aproape pură. Iar dialogul mi se pare a fi materializarea esenței dialectice a lumii, a oamenilor si a valorilor. Când scriu proză visez. Las condeiul liber. Când scriu teatru mă chinui: gândesc trei ore, vorbesc singur si abia după aceea scriu trei rânduri. E o diferență”. Efortul de elaborare se simte, din păcate peste tot. „Spre rusinea mea, trebuie să recunosc că toate cele trei scenarii, pe care le-am scris si pe care le voi publica curând, sunt de fapt romane concentrate. Concentrate si traduse în limba obiectivului de filmare. Când le citesc mi se pare că sar încontinuu pagini, că răsfoiesc grăbit povestea mai lungă. Dar să nu uităm că a fi simplu e o treabă foarte complexă si târzie. Si a fi scurt, deasemenea”(1971).

În postfața la Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, Marin Sorescu constată, fericit, că „s-au produs în subterană, câteva capodopere ale genului, cum ar fi Jurnalul fericirii al lui Steinhardt sau acesta a lui Ion D. Sîrbu”. Cele două scrieri de sertar „vin să contrazică o reflecție amară a lui Cioran, care-mi spunea odată, mâhnit, că noi, românii, mai că i-am întrecut pe rusi la anii de pusărie, numai că, spre deosebire de acestia, nu suntem în stare să scriem o carte postală. Or, aceste cărți sunt mai mult decât o carte postală”. Sîrbu scrie, potrivit vecinului său Sorescu, „într-o stare de frică metafizică”. Această stare „generează curajul investigațiilor spirituale. E propice creației. Ființa ne e în alertă, simțurile stau la pândă, minunile își deschid corola în fața pupilei noastre dilatate la maximum”. Frica metafizică poate veni si din existența celor trei închisori pe care le-a cunoscut orice deținut politic. Potrivit studiului Memoria represiunii politice din perioada comunistă de George Florian Macarie, fostii deținuți politici vorbesc de existența a trei închisori: cea mare, cea mică si cea interioară. Exact ca în Iona lui Sorescu: evadarea dintr-un chit te duce doar în burta unui chit mai mare. „Închisoarea mare era reprezentată de perimetrul închisorii. Orice încercare de evadare sau simpla apropiere de gardul închisorii se pedepsea cu împuscare fără somație. O a doua închisoare, cea mică era constituită din celulă. Ea poate fi considerată astfel deoarece uneori era interzisă până la iesirea în curte, astfel că celula a fost singurul lor univers pentru ani de zile. Un al treilea cerc penitenciar era cel interior, determinat de frica de a-ți exprima gândurile, numit si închisoarea sufletului. Existența ei se datora informatorilor din celulă, recrutați dintre deținuți dar si agenților din securitate, infiltrați în celulă. De asemenea, în unele închisori, tortura, umilința si privațiunile (de a se întâlni cu familia) au fost, în continuare, prezente”.

Ion D. Sîrbu a murit în ziua de 17 septembrie 1989 cu doar 96 de zile înainte de căderea sistemului comunist din România. Dacă ar mai fi trăit încă 55 de zile ar mai fi putut

vedea măcar căderea Zidului. Pusă pe seama Măgarului Gary, moartea e văzută ca o ultimă formă de relief, ca un ultim obstacol în trecerea Dincolo. Vederea ultimului deal îl umple pe Gary de tristețe și amărăciune. „Simțea că așa e pe sfârșite, că se apropie ceasul cel greu. Disperarea lui era disperarea celui care nu mai poate spune nimic, fiindcă nimic nu mai are sens sau valoare. Trebuia să se despartă de ceva, el, care fusese cineva. Era obligat să-si înceapă ultima, marea, definitiva singurătate. Cea a strămosilor. A măgăriei în sine. A pieilor albe ce bat toba când treci dintr-o lume în alta, din ființă în neființă. Din ridicol în tragic. Sau invers.”

În Arhiva C.N.S.A.S. am găsit o notă (nr. 0015418 din 17 iunie 1989) în care „SURU” i-a relatat unui fost coleg de detenție, Augustin Silviu Prundus, str. Gheorghe Lazăr, nr. 20, ap. 3, loc. Cluj Napoca, următoarele: „...Am lucrat mult, stau drept și curat în fața morții. Aici, la Craiova, fiind cu Școală Ardeleană serioasă, am scris o operă. Am publicat peste 10 volume, mai am patru în manuscris. Mă doare inima pentru cele 4-5 cărți pe care ar fi trebuit să le scriu... Degeaba, nisipul clepsidrei mele s-a scurs... Frate Silviule, bătălia noastră a fost lungă. Am învins. Chiar dacă am pierdut totul în această bătălie...” Ca orice operă literară majoră, și biografia lui Sîrbu se proiectează spre un final deschis.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbu, Mihai, *Memoriile lui Ion D. Sîrbu. O reconstituire*, Craiova, Editura Autograf MJM, 2011
2. Boia Lucian, *Mitologia științifică a comunismului*, București, Humanitas, 2000
3. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. 1948-1964*, București, Editura Cartea Românească, 2010
4. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritual capitalismului*. Traducerea de Alexandru daicovici. Prefață de prof. dr. Ioan Mihăilescu, București, Editura Humanitas, 1993
5. Wunenburger, Jean-Jacques, *Imaginarile politicianului*. Traducerea din franceză de Ionel Bușe și Laurențiu Ciontescu-Samfireag. Ediție îngrijită de Ionel Bușe, București, Editura Paideia, 2003
6. Mihăilescu, Dan C., *Singurătatea histrionului* (I, II, III), în „22”, nr. 7 (262), 15-21 februarie, nr.8 (263), 22-28 februarie, nr. 9 (264), 1-7 martie 1995
7. Ungureanu, Cornel, *Acei oameni minunați în exilurile lor mântuitoare*, în „Orizont”, nr. 7/1994
8. Vartic, Ion, „*Un oarecare Ion D. Sîrbu*”: *Bufonul generației sale*, în „Apostrof”, nr. 10-12/1994